

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/137554,72-rocznica-smierci-mjr-Zygmunta-Szendzielarza-Lupaszki.html>
26.04.2024, 20:06

72. rocznica śmierci mjr. Zygmunta Szendzielarza „Łupaszki”

8 lutego 1951 r., w więzieniu mokotowskim w Warszawie władze komunistyczne wykonały wyrok śmierci na mjr. Zygmuncie Szendzielarzu „Łupaszce”, dowódcy V Wileńskiej Brygady Armii Krajowej

72. rocznica śmierci mjr. Zygmunta Szendzielarza „Łupaszki” – 8 lutego 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

72. rocznica śmierci mjr. Zygmunta Szendzielarza „Łupaszki” – 8 lutego 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

72. rocznica śmierci mjr. Zygmunta Szendzielarza „Łupaszki” – 8 lutego 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

72. rocznica śmierci mjr. Zygmunta Szendzielarza „Łupaszki” – 8 lutego 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

72. rocznica śmierci mjr. Zygmunta Szendzielarza „Łupaszki” – 8 lutego 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

72. rocznica śmierci mjr. Zygmunta Szendzielarza „Łupaszki” – 8 lutego 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

W 72. rocznicę śmierci mjr. „Łupaszki” na jego grobie na warszawskich Powązkach Wojskowych zastępcy prezesa IPN dr hab. Karol Polejowski i dr hab. Krzysztof Szwagrzyk złożyli kwiaty i zapalili znicze. Oddali także hołd zamordowanym tego samego dnia ppłk. Antoniemu Olechnowiczowi „Pohoreckiemu”, kpt. Henrykowi Borowskiemu „Trzmielowi” oraz ppor. Lucjanowi Minkiewiczowi „Wiktorowi”, których szczątki spoczywają w Panteonie - Mauzoleum Żołnierzy Wyklętych-Niezlomnych na Powązkach Wojskowych.
„Łupaszka” - partyzancka legenda

30 czerwca 1948 r. w Osielcu koło Jordanowa funkcjonariusze MBP aresztowali ukrywającego się mjr. Zygmunta Szendzielarza „Łupaszkę”, jednego z najbardziej zasłużonych dowódców polowych pierwszej i drugiej konspiracji,

dowódcę 5. Wileńskiej Brygady AK.

Zygmunt Szendzielarz urodził się 12 marca 1910 r. w Stryju (w latach międzywojennych miasto powiatowe wchodzące w skład woj. stanisławowskiego), w wielodzietnej rodzinie urzędnika kolejowego. Po ukończeniu w 1929 r. gimnazjum matematyczno-przyrodniczego jako ochotnik wstąpił do wojska. W 1934 r., w stopniu podporucznika, otrzymał przydział do stacjonującego w Wilnie 4 Pułku Ułanów Zaniemeńskich.

We wrześniu 1939 r. stanął do walki w obronie ojczyzny, dowodząc 2. szwadronem swojego macierzystego pułku, wchodzącego w skład Wileńskiej Brygady Kawalerii. Po ataku ZSRS na Polskę, pod koniec września, został aresztowany przez Sowieców podczas próby przedostania się na terytorium Węgier. Szendzielarzowi udało się jednak zbiec z niewoli. Po bezskutecznych próbach ponownego przebicia się na Węgry, wrócił do Wilna, gdzie wkrótce włączył się w działalność konspiracyjną, najpierw w strukturach Kół Pułkowych, a następnie ZWZ-AK. W tym okresie przyjął pseudonim konspiracyjny „Łupaszka”, nawiązujący do podpułkownika kawalerii Jerzego Dąbrowskiego „Łupaszki” (słynnego zagończyka, w czasie wojny polsko-bolszewickiej współtwórcy 13. Pułku Ułanów Wileńskich, zamęczonego przez Sowieców w mińskim więzieniu w 1940 r.).

We wrześniu 1943 r., z rozkazu Komendy Wileńskiego Okręgu AK, Szendzielarz stanął na czele oddziału partyzanckiego dowodzonego wcześniej przez ppor. Antoniego Burzyńskiego „Kmicica”. Na kilka dni przed przybyciem „Łupaszki” do bazy nad jeziorem Narocz, grupa ta została rozbrojona i rozbita przez partyzantkę sowiecką, a jej dotychczasowego dowódcę zamordowano. Szendzielarz rozpoczął odbudowę oddziału, który w styczniu 1944 r. oficjalnie otrzymał nazwę 5. Wileńskiej Brygady Armii Krajowej (choć określano go także jako Brygada Śmierci). Operował on na obszarze rozciągającym się na północny-wschód od Wilna. Oddział „Łupaszki” w 1943 i 1944 r. toczył boje z wojskami niemieckimi, wspieranymi przez litewskie formacje kolaboracyjne, a także z partyzantką sowiecką.

5. Wileńska Brygada AK w lipcu 1944 r. została otoczona przez Sowieców w Puszczy Grodzieńskiej. „Łupaszka”, nie dostrzegając innej możliwości, zdecydował się rozformować brygadę, której żołnierze - podzieleni na mniejsze grupy - przebijali się na zachód lub mogli wracać na Wileńszczyznę. Szendzielarz, wraz z resztkami brygady, przedostał się na Białostoczczyznę, gdzie podporządkował swój oddział Komendzie Okręgu AK Białystok. W kolejnych miesiącach do stacjonującej w lasach w okolicach Bielska Podlaskiego grupy „Łupaszki” dołączali partyzanci z rozbitych oddziałów AK z okręgów wileńskiego i nowogródzkiego. Odtworzona w ten sposób 5. Brygada Wileńska wiosną 1945 r.

liczyła około 200 żołnierzy. Wielokrotnie prowadziła walki z oddziałami Armii Czerwonej, NKWD, KBW, UB i MO.

Po otrzymaniu we wrześniu 1945 r. rozkazu rozformowania brygady, „Łupaszka” przedostał się do Gdańska, gdzie podporządkował się komendantowi eksterytorialnego Wileńskiego Okręgu AK, ppłk. Antoniemu Olechnowiczowi „Pohoreckiemu”. Jego pozwolenie na utworzenie większego oddziału bojowego otrzymał dopiero na początku roku 1946. Wiosną dotarł do Borów Tucholskich, gdzie po raz kolejny rozpoczął odtwarzanie 5. Brygady Wileńskiej. Jeszcze w tym samym roku połączył swój oddział z podlegającą mu 6. Brygadą Wileńską, operującą na Podlasiu i Białostocczyźnie.

W 1947 r., dostrzegając beznadziejność sytuacji, w jakiej znalazła się brygada, zwolnił swych podkomendnych ze złożonej przysięgi. Sam postanowił powrócić do cywilnego życia. Dotarł na Górny Śląsk, skąd - zagrożony aresztowaniem - przedostał się do Zakopanego. Ukrywał się tam, z krótki przerwami aż do kwietnia 1948 r. Następnym miejscem pobytu „Łupaszki” była Chabówka, z której w połowie czerwca przeniósł się do Osielca pod Jordanowem. Został tam wytropiony przez funkcjonariuszy komunistycznej bezpieki. Aresztowano go nad ranem 30 czerwca 1948 r. w domu, w którym się ukrywał.

Zygmunta Szendzielarza osadzono w więzieniu przy ul. Rakowieckiej w Warszawie. W wyroku wydanym 2 listopada 1950 r. komunistyczny sąd skazał go na śmierć. Został zabity w więzieniu mokotowskim 8 lutego 1951 r. Ciało pogrzebano w tajemnicy, w nieznanym miejscu. W 2013 r. badaczom z Instytutu Pamięci Narodowej udało się odnaleźć szczątki Szendzielarza podczas prac prowadzonych w kwaterze „Ł” na Powązkach. Pogrzeb państwowy dowódcy Brygady Wileńskiej AK odbył się w 2016 r. na cmentarzu Powązkowskim.

W 2019 r. w pobliżu domu w Osielcu, w którym ukrywał się i został aresztowany „Łupaszka”, odsłonięto jego pomnik, sfinansowany przez krakowski IPN.

Tekst Jakub Ryba

{GALERIA:552730-552784-552782}

•

[Konferencja identyfikacyjna w sierpniu 2013 roku, na której IPN poinformował o odnalezieniu Zygmunta Szendzielarza](#)

•

[Pogrzeb „Łupaszki” w 2016 r. na Wojskowych Powązkach](#)

•

[Odślonięcie pomnika Zygmunta Szendzielarza w 2019 r., w pobliżu domu w Osielcu, w którym ukrywał się i został aresztowany „Łupaszka”](#)

•

[Mjr Zygmunt Szendzielarz „Łupaszka” i 5. Brygada Wileńska AK w 1945 roku](#)

•

Etiuda filmowa: Zygmunt Szendzielarz „Łupaszka” (1910-1951), przedwojenny oficer WP, dowódca 5. Brygady Wileńskiej AK, zamordowany wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego w więzieniu mokotowskim

•

Ostatnie miesiące na wolności. Archiwalne zdjęcia mjr. „Łupaszki” z zasobów IPN - Podhale, 1948 r.

30 czerwca 1948 roku funkcjonariusze MBP aresztowali mjr. Zygmunta Szendzielarza „Łupaszkę”. Legendarny partyzant, postrach komunistów, ukrywał się od miesięcy wraz z narzeczoną Lidią Lwow (sanitariuszką V Wileńskiej Brygady AK) na Podhalu, m.in. w Zakopanem, Jordanowie i Chabówce. W zasadzkę UB oboje wpadli przebywając w Osielcu koło Makowa Podhalańskiego.

Po ujęciu przez bezpiekę „Łupaszka” został przewieziony do Myślenic, a następnie do Krakowa. Następnego dnia przetransportowano go samolotem do Warszawy i osadzono w areszcie MBP przy ul. Koszykowej. Stamtąd trafił do więzienia przy ul. Rakowieckiej; umieszczono go w niesławnym X Pawilonie.

W więzieniu mokotowskim przebywał dwa i pół roku. W listopadzie 1950 roku sędzia Mieczysław Widaj skazał go na 18-krotną karę śmierci. Wyrok poprzez strzał w tył głowy wykonano 8 lutego 1951 roku na terenie więzienia.

Prezentujemy fotografie mjr. „Łupaszki” z Podhala, wykonane na kilka miesięcy przed jego aresztowaniem (luty 1948) / Archiwum IPN

Mjr Zygmunt Szendzielarz ps. „Łupaszka” z synem Wandą i Lucjana Minkiewiczów Andrzejem przed zabudowaniami gospodarczymi w Olczy - luty 1948 (AIPN)

Stoją od lewej: Wanda Minkiewicz „Danka” (oznaczona nr 1), Lidia Lwów „Ewa - Lalka” (nr 2), mjr Zygmunt Szendzielarz „Łupaszka” (nr 3) - luty 1948 (AIPN)

Na tle gór stoją od lewej: Jan Zwijacz, Zofia Zwijacz (dziecko), Lidia Lwów „Ewa - Lalka” (oznaczona nr 2), mjr Zygmunt Szendzielarz „Łupaszka” (oznaczony nr 1), Maria Zwijacz - luty 1948 (AIPN)

Mjr Zygmunt Szendzielarz ps. „Łupaszka” przed drewnianym domem w Olczy. Obok niego siedzi na sankach dwójka dzieci - po lewej syn Lucjana i Wandę Minkiewiczów Andrzej, po prawej Zofia Zwijacz - luty 1948 (AIPN)

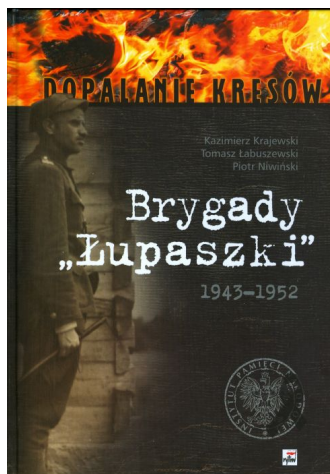

Mjr Zygmunt Szendzielarz ps. „Łupaszka”. Na kolanach trzyma syna Wandę i Lucjana Minkiewiczów - Andrzeja - luty 1948 (AIPN)

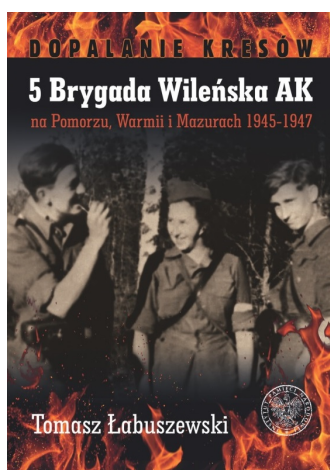

Mjr Zygmunt Szendzielarz ps. „Łupaszka” z dzieckiem (syn Lucjana i Wandę Minkiewiczów Andrzej) w sankach - luty 1948 (AIPN)

Więcej na temat Zygmunta Szendzielarza na portalu IPN podziemiebrojne.ipn.gov.pl

Kazimierz Krajewski,
Tomasz Łabuszewski,
Piotr Niwiński,
Brygady „Łupaszki”.
5 i 6 Wileńska
Brygada AK w
fotografii 1943-1952,
Instytut Pamięci
Narodowej, Oficyna
Wydawnicza RYTM,
Warszawa 2010

Tomasz Łabuszewski,
5 Brygada Wileńska
AK na Pomorzu,
Warmii i Mazurach
1945-1947,
Warszawa 2017

